

УДК: 627.533.13/14:631.6:001“20”

ВНЕСОК ПРОФЕСОРА В. І. ДЕЙЧА У РОЗВИТОК МЕЛІОРАТИВНОЇ СПРАВИ ХІХ СТОЛІТТЯ

Коломієць Н. Д., канд. с.-г. наук
(Державна наукова сільськогосподарська бібліотека
Національної академії аграрних наук)

У статті висвітлюється наукова і педагогічна діяльність забутої постаті інженера-гідротехніка, професора В. І. Дейча та його внесок у розвиток меліораційної справи ХІХ століття.

Ключові слова: В.І. Дейч, гідротехніка, Інститут цивільних інженерів, зрошення, Ново-Олександрівський інститут, «Особлива експедиція».

Історико-культурна спадщина України, її історична пам'ять не можуть вважатися повноцінними без максимально повного залучення до наукового обігу величезних масивів документів, що містяться у фондах архівних установ та фондах рідкісних видань бібліотек. Тому для об'єктивного дослідження історичної спадщини необхідне детальне вивчення матеріалів минулого та його аналіз. На жаль, ще є в історії білі плями – факти, невідомі чи забуті імена вчених, які потрібно досліджувати. Адже нерідко їхні наукові здобутки є значимими і не втратили актуальності й до цього часу. Серед причин забуття можуть бути різні суспільно-політичні чинники, наприклад: війни, революції, репресії тощо.

Поштовхом для написання даної статті стало вивчення матеріалів «Фонду рідкісних видань ДНСГБ НААН, випущених у ХІХ столітті з сільськогосподарської тематики і внесених до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання», зокрема факсимільного відтворення рукопису В. І. Дейча та інших його праць. Метою статті є дослідження забутої постаті інженера-гідротехніка, професора

В. І. Дейча та науково-історичний аналіз його внеску в розвиток меліоративної справи ХІХ століття.

Біографічні відомості про цього вченого досить скупи – лише декілька рядків знаходимо в Енциклопедичному словнику, виданому типографією акціонерного товариства Брокгауз-Ефрона у 1905 році. Тому матеріал доводилось збирати досить ретельно, буквально по крупинках.

Дейч Віктор Йосипович народився у 1866 році. Навчався в Інституті цивільних інженерів у Петербурзі [1; с. 666].

Первый декан инженерно-мелиоративного факультета ДПИ (1907 - 1908 гг.) профессор
Вяктор Иосифович Дейч

Згідно Статуту 1877 року Інституту цивільний інженер отримував фундаментальну підготовку в галузі архітектурного проектування, історії архітектури, санітарної техніки і технології будівництва. До Інституту приймали молодих людей, які закінчили повний курс гімназії або реального училища та витримали випробування з математики і малювання. Навчання в інституті тривало 5 років; на останньому курсі складали проекти. З 1877 року випускники удостоювалися звання цивільного інженера в чині IX-X класів, із 1878 року для тих, хто закінчив Інститут з чином X класу був затверджений «Знак громадянського інженера». Після закінчення навчання в Інституті цивільних інженерів В. І. Дейч залишився при Інституті викладачем відділу водопостачання і водостоків.

10 грудня 1882 року велінням імператора Олександра III будівельне училище було перейменовано в Інститут цивільних інженерів (1882-1924), першим директором якого був Р. Б. Бернгард. 17 грудня 1892 року Інституту присвоєно ім'я Імператора Миколи II.

У 1892 році студентів навчали 5 професорів і 46 викладачів, яких обирала Рада інституту і затверджував міністр внутрішніх справ.

У 1893 році Віктор Йосипович був запрошений на кафедру будівельного мистецтва Ново-Олександрійського інституту сільського господарства та лісівництва і там же викладав геодезію. Це був перший в Російській імперії вищий сільськогосподарський навчальний заклад (заснований у Маримонті ще в 1816 році), історичне минуле якого є вихідною точкою у становленні вищої аграрної освіти й науки сучасних Росії, Польщі та України. У 1840 році цей заклад був переведений в Ново-Олександрію (Пулави, Польща) [2; с. 6]. Сучасна назва цього закладу – Інститут обробітку землі, добрив і ґрунтознавства (Польща).

У 1892 році В. В. Докучаєву, як директору Інституту, вдалось відстояти існування призначеного до закриття Ново-Олександрійського інституту сільського господарства та лісівництва, який був реорганізований за його проектом. Реорганізація полягала у збільшенні прийому студентів і у розширенні та поглибленні викладання природничих наук. У 1894 році Докучаєв заснував у цьому інституті першу в Росії кафедру ґрунтознавства. У тому ж році був реорганізований Московський сільськогосподарський інститут за зразком Ново-Олександрійського інституту.

В Інституті викладали: російську літературу, французьку та німецьку мови, фізику з метеорологією, хімію, ботаніку, фізіологію рослин, зоологію, мінералогію з геологією, ґрунтознавство, початкову геодезію, основи політекономії та статистики, будівельне та інженерне мистецтво, законознавство, землеробство, лісове господарство, технологію. Крім теоретичного (лекційного) викладання з цих предметів проводились обов'язкові практичні заняття. За штатом належало 11 професорів, 11 ад'юнкт-професорів та 4 викладачі, а також 11 асистентів.

Дані предмети в Інституті вивчали за допомогою лекцій, співбесід і занять у лабораторіях, кабінетах та інших навчально-допоміжних закладах (на дослідній фермі, у маєтку «Конська Воля», на лісовій дачі «Руда», у ботанічному саду, у плодовому саду, овочевому городі, теплицях, оранжереях і розплідниках).

У Конськовольному маєтку Інституту на мокрих полях проводили осушувальні роботи за допомогою дренажних труб. Майже всі дренажні води затримувались у балці за допомогою двох споруджених гребель. Утворені два ставки призначались для розведення риби. Надлишок же води йшов для зрошення влаштованого по обидві сторони Пожогської дороги демонстративного луку на площі близько 2 десятин,

де були застосовані основні типи зрошення лугів: односхиле, двосхиле, підгрунтове зрошення і спосіб затоплення.

Літні заняття супроводжувались екскурсіями. У 1895 році однією із вдалих екскурсій можна назвати екскурсію під керівництвом професора П. В. Будріна зі студентами сільськогосподарського відділення у напрямку Сандомира і далі у Келецьку губернію. У цій екскурсії брали участь більше 50 чоловік, у тому числі професори і викладачі Інституту, а саме: Є. М. Васильєв, В. І. Дейч, Н. М. Сибірцев, А. Ф. Фортунатов, В. Ф. Хмелєвський та І. К. Тарнані. Ті, хто брав участь в експедиції, могли познайомитись з різноманітними способами ведення господарств, з оригінальними забудовами, культурами, худобою, типовими ґрунтами на місці їх залягання, шкідниками та ін. [3].

З літніми заняттями були пов'язані роботи ще однієї комісії, затвердженої Радою Інституту, за пропозицією тимчасового управителя Інститутом В. В. Докучаєва, із професорів П. В. Будріна, П. Ф. Баракова, Н. П. Коломійцева, М. М. Орлова, Н. М. Сибірцева і В. Ф. Хмелєвського.

Для участі у працях цієї комісії пізніше були підключені: почесний член Інституту К. І. Малєвський, ад'юнкт-професори: Н. М. Бурий, К. Д. Глінка, В. І. Дейч, асистент І. К. Тарнані і бібліотекар Н. І. Криштафович. Ця комісія мала завдання виробити програми для систематичного обліку різних явищ природи в околицях Нової Олександрії. У результаті багато чисельних засідань були видані у вигляді додатків до ІХ тома «Записок», «Программы для летних занятий студентов Ново-Александрійского Института».

Радою Інституту була затверджена під головуванням А. І. Скворцова особлива комісія із професорів: П. Ф. Баракова, П. В. Будріна, Н. Б. Делоне, В. І. Дейча, Н. П. Коломійцева і В. В. Шкателова з піднятого Міністром Фінансів питання про більш солідну об-

становку викладання сільськогосподарського машинобудування у вищих технічних наукових закладах. Ця комісія у своїй доповіді висловила за необхідність затвердження кафедри сільськогосподарського машинобудування у технологічних інститутах.

Ад'юнкт-професор В. І. Дейч читав лекції і вів практичні заняття з геодезії та будівельно-інженерного мистецтва. Згідно програми геодезії читалась на І курсі. Зимові заняття з цього предмету полягали у складанні, кресленні та ілюструванні примірних планів, обчисленні площ та інше; літні заняття з геодезії тривали на протязі 3-х тижнів в околицях посаду Ново-Олександрії групами студентів від 7 до 9 чоловік у кожній.

З будівельного мистецтва на II курсі читались загальні основи предмету, а на III курсі господарська архітектура і господарська гідротехніка. Практичні заняття полягали у виконанні конструктивних креслень і в складанні проектів господарських будівель і споруд; крім того під час екскурсій (в Сандомир) оглядали на місці зразкові господарські будови та інші споруди.

Згідно програми Ново-Олександрійського інституту будівельно-інженерне мистецтво складалось із трьох частин. У першій частині – загальних основах – викладались правила і прийоми зведення окремих частин споруд, з описом матеріалів і робіт. Друга частина – господарська архітектура – розглядала питання раціонального будівництва. Третя частина – господарська гідротехніка – навчала основних законів гідравліки, на яких базувались прийоми зведення гідротехнічних споруд.

Як було вказано раніше, факсиміле рукопису лекцій ад'юнкт-професора В. І. Дейча із будівельно-інженерного мистецтва зберігається у фонді рідкісних видань ДНСГБ НААН [4]. Факсиміле містить зразок почерку та оригінальний підпис В. Дейча, що свідчить про значимість даного рукописного твору.

У передмові рукопису автор написав: «Запропоновані записки являють собою спробу створення довідкової книги із господарської гідравліки, яка є відсутньою в російській технічній літературі; така книга може принести користь при здійсненні різного роду меліорацій, які зустрінуться у практиці агронома чи лісівника». Лекції складаються з двох частин: 1) основні закони гідравліки (закони руху води; методи вимірювання води; природний рух атмосферних опадів; теорія руху ґрунтових вод; вододія і водопідйом) та 2) частковий опис гідротехнічних споруд (регулювання природної водної системи; землеосушувальні роботи; добування ґрунтової і поверхневої води (водозбірні споруди); водопровідні споруди; технічні способи зрошення).

У своїх лекціях В. І. Дейч використовував наукові праці І. Євневича, Ф. Максименка, Фалеви́ча, А. Попова, Керна, Кеніґа, В. Дингельштедта, І. Чорноп'ятова, Вейс-фон-Вейсенгофа, Шарпаньє де-Косиньї, Н. Darcy, J. Dupuit, Vincent, Ronna, Н. Wilson, P. Flynn.

Крім викладацької діяльності, Віктор Йосипович брав активну участь в організаційних питаннях навчального процесу. Для покращення організації прак-

тичних занять з геодезії він склав свій проект [5; С. 18-20], суть якого полягала у двох положеннях: 1) продовжити термін занять з двох тижнів до п'яти, щоб пропонувати студентам більшу кількість різноманітних завдань, які б охоплювали всі методи геодезії; і 2) організувати роботи так, щоб всі завдання, виконувані практикантами, мали одну мету – складання детального плану найближчих до інституту околиць.

Переходячи до практичного здійснення наміченої програми занять, за зйомками студентів у 1894-1896 роках був складений план Люблінської губернії, Ново-Олександрійського повіту, околиць посадів Ново-Олександрія і Конська Воля у масштабі 1:21000 десятин.

У зв'язку з частими засухами та неврожайми у південних районах Росії та України В. В. Докучаєв запропонував організувати експедицію для вивчення причин такого важкого становища та розв'язання завдань для його покращення.

За розпорядженням Його Величності, пана Міністра Держмайна, статсекретаря М. Н. Островського, від 22-го травня 1892 року, була створена при Лісовому Департаменті «Особая Экспедиция для облеснительных и обводнительных работ в степях южной России» на чолі з В. В. Докучаєвим [6]. У роботах брали участь Н. М. Сибірцев, П. А. Земятченський, Г. Н. Висоцький, Г. І. Танфільєв, К. Д. Глінка, П. В. Отоцький, Г. Н. Адамов, В. І. Дейч. Завданням Експедиції було покращення природних умов землеробства з впорядкуванням водного господарства у степовій зоні Росії за допомогою лісонасаджень та меліоративних робіт.

Для досліджень було виділено три дослідних ділянки. Перша ділянка – Хреновська, – знаходилась на вододілі між Волгою і Доном, у Бобровському повіті Воронежської губернії. Друга ділянка – Старобельська – пролягала на вододілі між Доном і Донцем і знаходилась у

Харківській губернії. Третя – Велико-Анадольська – розташовувалась між Доном і Дніпром, у Маріупольському повіті Катеринославської губернії.

Спочатку було вивчено геологічну будову вибраних ділянок. На основі зібраних матеріалів була складена геологічна карта. Зважаючи на особливу важливість різних даних стосовно розподілення у степах ґрунтових, підґрунтових і наземних вод, правильне використання яких в умовах сухого степового клімату є дуже важливим завданням як у лісовому, так і в землеробському господарстві, Експедиція звернула на них головну увагу. З цією метою було виконано ряд спостережень та вимірювань.

Гідротехнічні роботи проводились на Старобельській ділянці під керівництвом завідувача Юницького, на Хреновській ділянці – Собеневського, на Велико-Анадольській – Висоцького. В. І. Дейч брав участь в Експедиції як інженер-гідротехнік. Матеріали Експедиції публікувались на протязі 1894-1898 років у 18 випусках спеціальних праць Експедиції. Хотілося б детальніше зупинитись на звітах Експедиції з гідротехнічних робіт, написаних В. І. Дейчем [7-8].

Для досліджень на Хреновській ділянці був вибраний басейн балки Озерки, з балками Осинава, Нужна, Безіменна, а також і лівий схил річки Талої, у районі балки Хорольської; на Старобельській ділянці головну увагу приділено басейну Криничного яру, – як найбільш типового, і суміжного з ним яру Даниловського, який є зразком початку росту вимоїни; на Велико-Анадольській ділянці роботи проводились у басейні Кашлагача. (План у горизонталях басейну Криничного послугував основним матеріалом для виконання рельєфної карти, виготовленої М. Тимоховичем і І. Сладковським під керівництвом В. Дейча до Всеросійської виставки у Нижньому Новгороді).

Роботи з будівництва водосховищ виконані були на всіх трьох ділянках. На Хреновській ділянці було споруджено такі водосховища: Новохорольське, Осинове, Дмитрівське, 2-ге Хорольське, Миколаївське, Большеозерське. На Старобельській ділянці – водосховище Северне, Верхнє, Усть-Криничний лиман, Проїздне, Даниловське, Кам'яне, Дослідне. На Велико-Анадольській ділянці було споруджено степове водосховище під назвою Пруд Тахли. За допомогою робіт на Хреновській ділянці досягнуто упорядкування системи двох балок з використанням води для господарських цілей і для зрошення.

У долині річки Деркула (Кам'яний степ) у 1894 році була закладена відкрита водозбірна галерея поблизу метеорологічної станції № 2. Вивчення такого способу добування води є важливою справою: вдало побудована галерея, з'єднана з запасним або збірним басейном, може дати величезну кількість води, придатної не тільки для господарських потреб, але й для цілей зрошення.

На Велико-Анадольській ділянці було проведено мало гідротехнічних робіт. За весь час діяльності Експедиції прийшлося обмежитись створенням чотирьох ставків та декількох колодязів, поставлених у різних умовах по відношенню до рельєфу та характеру місця.

До кінця 1895 року було створено 23 водосховища і запроектовано біля десятка нових; практика виконаних робіт, особистий досвід і спостереження за подібними спорудами дозволили виробити і встановити як кінцеві типи споруд, так і технічні прийоми, найбільш доцільні для виконання подібних робіт в інших районах країни.

В результаті проведених робіт Експедиції був досягнутий значний ефект, однак фінансування рік у рік скорочувалось і в 1897 році роботи припинились взагалі. Головним науковим і практичним результатом діяльності

В. В. Докучаєва та інших видатних учених і фахівців К. Д. Глінки, Н. М. Сибірцева, Г. М. Висоцького, К. Е. Собеневського, В. І. Дейча, П. В. Отоцького, А. А. Силантьєва, Г. І. Танфільєва, Н. П. Адамова та інших є те, що вперше в світовій історії започатковано і успішно реалізовано принципи комплексної меліорації агроландшафтів на теперішніх трьох ділянках Особливої експедиції: Кам'яного степу (нині державний природний заказник Російської Федерації), Маріупольської ЛНДС та Юницького лісництва Луганської АЛНДС (Україна). Комплекс заходів включав гідротехнічну меліорацію (регулювання рік, річкового і поверхневого стоку; зволожувальні, обводнювальні та протипадовкові меліорації), протиерозійні і протидефляційні заходи, теплові і снігові меліорації, агролісомеліорацію і фігомеліорацію, комплекс меліоративних заходів річкових долин і заплав, заліснення піщаних арен та солонців; систему агромеліоративних, агротехнічних і агрономічних заходів. Мережа лісових смуг, ставки і водойми, створені в степах українських і російських рівнин, пом'якшили їх клімат та сприяли зростанню врожаїв.

Роботи Експедиції не втратили свого значення й нині, залишаючись фундаментальними в галузі агрономії, гідротехніки, захисного лісорозведення і ряду природничих наук.

Таким чином, гідротехнік В. І. Дейч також вніс свою лепту у розвиток вітчизняної меліораційної справи.

У 1899 році відкрились два вищих заклади: Варшавський і Київський політехнічні інститути. Багато викладачів перейшли працювати із Ново-Олександрійського інституту. Розпорядженням Міністра фінансів ад'юнкт-професор В. І. Дейч був переведений на службу по Міністерству фінансів ординарним професором Варшавського політехнічного інституту Імператора Миколи II, з 1 січня 1899 року на кафедру

гідротехнічних споруд. Основи будівельного мистецтва у Ново-Олександрійському інституті запропонували читати асистенту князю А. Н. Кугушеву. Що ж стосується господарської архітектури і геодезії, – як лекцій, так і практичних занять, – то все це, за рішенням Ради, продовжував вести переведений із Інституту на службу по Міністерству фінансів у Варшавський політехнічний інститут професор В. І. Дейч [9].

Затверджена Міністром народної освіти при Інституті будівельна комісія по влаштуванню і введенню в експлуатацію навчально-допоміжних установ Інституту за рахунок особливої кредиту (180070 руб. 27 коп.), під головуванням директора у складі всіх членів Управління і колишнього ад'юнкт-професора з кафедри будівельного мистецтва цивільного інженера В. І. Дейча, а також асистента при цій кафедрі, цивільного інженера князя А. Н. Кугушева, в якості будівельника, у 1896-1898 роках займалась ремонтними роботами за рахунок вказаного кредиту. На будівельні роботи в інститутському Консько-Вольному маєтку було виділено 30000 руб. За рахунок виділених коштів були виконані наступні роботи: виконаний ремонт правого і лівого флігеля; побудований будинок для садівників; відремонтовані покрівлі на правому флігелі; виготовлені нові меблі для інститутської бібліотеки; придбані із-за кордону навчальні посібники для інститутських кабінетів і лабораторій.

У 1898 році перебудовано приміщення колишнього пивоварного заводу під молочну, сироварню та літнє приміщення для студентів, встановлений дренаж на полях Консько-Вольного маєтку, побудовані піч для випалювання цегли і навіс для сушки цегли-сирцю.

З 1899 року В. І. Дейч був переведений у знову заснований Варшавський політехнічний інститут на кафедру гідротехнічних споруд. Діяльність ВПІ

була започаткована декретом від 8 червня 1898 року. У 1900 році Віктор Йосипович став деканом інженерно-будівельного відділення даного Інституту. Він входив до Ради Варшавського політехнічного інституту разом з такими видатними вченими та викладачами як директор інституту В. П. Амаліцький, О. М. Кугушев, І. І. Бевад, В. А. Солонина, В. К. Задарновський. На цей керівний склад Варшавського політехнічного інституту й випав обов'язок очолити всі подальші зміни в долі вузу, викликані Першою світовою війною і революцією 1917 року.

Крім того, Віктор Йосипович продовжував читати у Ново-Олександрійському інституті сільського господарства та лісівництва лекції з основ будівельного та інженерного мистецтва аж до 1903 року. У проаналізованому автором «Записках Ново-Александрійського інститута сільського господарства і лесоводства» з 1904 по 1917 рік відсутні відомості про такого викладача, як професор В. Й. Дейч.

На момент відкриття Варшавський політехнічний інститут мав три відділення: механічне, хімічне та інженерно-будівельне, до яких у 1903 році додалося четверте – гірниче. Поляки становили більшість серед студентів аж до 1905 року, коли їх кількість досягла 1.100 осіб. У результаті студентських заворушень 1905 року ВПІ був закритий. У грудні 1906 року Рада міністрів Росії схилилася до переведення Варшавського політехнічного інституту до Новочеркаська. Шістнадцятого січня 1907 року на засіданні Ради Міністрів було прийнято рішення заснувати політехнічний інститут у Новочеркаську (майбутній Донський політехнічний інститут), «використавши для цього цілі, кошти та особовий склад Варшавської політехніки» [3]. У 1908 році інститут повернувся до Варшави і продовжив свою діяльність.

У 1907 році у м. Новочеркаську було відкрито четвертий в Росії вищий

навчальний заклад гірничого профілю – Донський Політехнічний інститут. У березні 1907 року затверджено спеціальний Указ Ради Міністрів Російської імперії про затвердження ДПІ. Виняткова заслуга першого директора ДПІ М. М. Зініна (1907-1910) в тому, що політехнічний інститут був створений за лічені тижні. З Варшави прибула група викладачів, що складалася в основному з політехніків польської столиці: хіміки І. І. Бевад і В. А. Солонина, математики І. Р. Брайтцев, Г. Ф. Вороний, М. Ф. Зімін, Д. Д. Мордухай-Болтовський, геолог В. П. Амаліцький, гідротехнік В. І. Дейч, будівельник О. Н. Кугушев, архітектор Б. С. Рогуйський та ін. В інститут були запрошені фахівці інших вузів і установ: фізики В. М. Габричевський і С. С. Тяжолова, мінералоги П. П. Сушинський і Б. Б. Полинов, будівельник Н. М. Абрамова, ботаніки В. М. Арциховський і І. В. Новопокровський, зоолог В. П. Зиков та ін.

При інституті був створений особливий інженерно-меліоративний факультет, мета і завдання якого були охарактеризовані так: «Інженерно-меліоративний факультет засновується у складі Донського політехнічного інституту з метою створення спеціалістів з сільських інженерних робіт; в таких спеціалістах південно-східний край має велику потребу, внаслідок своїх кліматичних умов та особливих властивостей ґрунту».

Першим деканом цього факультету Донського політехнічного інституту став (з 1907 по 1908 рр.) відомий гідротехнік, професор Віктор Йосипович Дейч, колишній ректор Варшавського політехнічного інституту. За його ініціативою та при активній участі викладача Д. П. Мазуренко розпочалась робота зі створення при факультеті кабінету сільськогосподарської меліорації [10]. На кафедрі меліорації Донського політехнічного інституту (нині Південноросійського державного технічного уні-

верситету) В. І. Дейчу встановлено меморіальну дошку.

Коли Дейч повернувся до Варшави, посаду декана факультету займали професори: зоолог В. П. Зиков (з 1908 по 1913 рр.), механік В. Ю. Ган (з 1913 по 1917 рр.), зоолог Д. Д. Педашенко (з 1917 по 1918 рр.). У своїх галузях це були видатні вчені.

У липні – серпні 1914 р. Варшавський політехнічний інститут, що опинився в зоні військових дій, його персонал, навчальні матеріали та обладнання були евакуйовані спочатку в Москву, а потім в Новочеркаськ, Ростовна-Дону і, нарешті, Нижній Новгород, де вони послужили основою для створення вищої технічної школи.

У 1915 р. інститут був евакуйований до Харкова (нині він має назву: Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва). Серед представників професорсько-викладацького складу Ново-Олександрійського інституту про В. Й. Дейча не згадується [11; С. 14-15].

У Варшаві Політехнічний інститут вже в листопаді 1915 р. продовжив свою роботу в умовах німецької окупації, без російських студентів і викладачів. Для отримання інформації щодо постаті В. Й. Дейча ми звертались з письмовим проханням до працівників музею Варшавського політехнічного університету «Politechnika Warszawska», на який була отримана відповідь, що у них немає відомостей про цього чоловіка. Отже, його біографія обірвалась десь на межі 1908-1909 років.

Практична діяльність В. І. Дейча відобразилась у роботі західної експедиції з осушення боліт і в експедиції зі зрошення на півдні Росії та Кавказі, а з 1893-1897 року Дейч працював як інженер-гідролог в Експедиції Лісового Департаменту з дослідження й обліку водного та лісового господарств на півдні Росії, в «Трудах» цієї експедиції, у

відділі «практичних робіт» були надруковані: «Гидротехнические сооружения 1893 г. на участках особой Экспедиции Лесного Департамента» (Труды особой экспедиции Лесного Департамента, отдел практических работ, том 2, вып. 1) и «Опыт регулирования и использования водной системы степей» (СПб., 1898).

Про велику вагу наукових досліджень В. І. Дейча для послідовників свідчить україномовний підручник «Загальна гідротехніка» 1930 року випуску, рекомендований Державним науково-методичним комітетом Наркомосвіти УРСР у секції професійної освіти як посібник для індустріальних ВНЗів та меліоративних факультетів сільськогосподарських ВНЗів, створений за його рукописом [12]. Це видання стало настільною книгою для наступних поколінь інженерів-меліораторів і використовувалося для потреб народного господарства й боротьби з руйнівною силою водних стихій та ерозійними процесами ґрунтоутворення за допомогою спеціальних (гідротехнічних) споруд, пристроїв та обладнання.

Отже, в результаті проведених досліджень повернено до наукового обігу ще одне забуте ім'я – непересічної особистості, інженера-гідротехніка, професора Ново-Олександрійського інституту сільськогосподарства та лісівництва, ректора Варшавського політехнічного інституту, першого декана інженерно-меліоративного факультету Новочеркаського політехнічного інституту, безпосереднього учасника докучаєвської «Особливої експедиції» Віктора Йосиповича Дейча. Його наукові праці є вагомим внеском до скарбниці меліоративної справи України. Вони сприяють розв'язанню ряду теоретичних і практичних завдань при комплексній меліорації агроландшафтів, які постійно зазнають негативного впливу природних факторів і господарської діяльності людини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Энциклопедический словарь / под ред. К. К. Арсеньева и проф. В. Т. Шевякова. – СПб.: Тип. акц. о-ва Брокгауз-Ефрон, 1905. – Доп. Т. I-A: Гагская конференция – Кочубей. – С. 666.
2. Краткие сведения о Ново-Александрийском институте сельского хозяйства и лесоводства. – Варшава: Тип. Варшав. учеб. округа, 1900.–54 с.
3. Записки Ново-Александрийского института сельского хозяйства и лесоводства. Т. 11. Вып. 1. – Варшава: Тип. Варшав. учеб. округа, 1898. – 147 с.
4. Строительно-инженерное искусство: лекции адъюнкта-профессора В. И. Дейча, читанные студентам III-го курса в 1896-97 гг. / Ново-Александрийский ин-т сел. хоз-ва и лесоводства. – Ново-Александрия; Варшава: литогр. Л. Шиллер и сын, 1897. – Ч. III: Хозяйственная гидротехника. – 816 с. : 424 чертежи в тексте. – факсимильне видання.
5. Дейч, В. И. К вопросу об организации практических занятий по геодезии // Записки Ново-Александрийского института сельского хозяйства и лесоводства. Т. 10, вып. 2. – Варшава: Тип. Варшав. учеб. округа, 1897. – 193 с.
6. Докучаев, В. Особая экспедиция Лесного Департамента по испытанию и учету различных способов и приемов лесного и водного хозяйства в степях России: предварительный отчет о деятельности Экспедиции, с июня по ноябрь 1892 года, и общий проект опытных работ её / В. Докучаев. – СПб.: Е. Евдокимова, 1893. – 70 с.
7. Дейч, В. Труды Экспедиции, снаряженной Лесным Департаментом под руководством профессора Докучаева: отдел практических работ / В. Дейч, М-во земледелия и гос. имуществ. – СПб.: Е. Евдокимова, 1894. – 95 с. Т. 2: Гидротехнические сооружения. Вып. 1: Гидротехнические работы 1893 года.
8. Дейч, В. Труды Экспедиции, снаряженной Лесным Департаментом под руководством профессора Докучаева: отдел практических работ / В. Дейч, Лесной Департамент. – СПб.: Е. Евдокимова, 1898. – 271 с. Т. 2: Гидротехнические сооружения. Вып. 2: Гидротехнические работы 1894-96 годов.
9. Записки Ново-Александровского института сельского хозяйства и лесоводства. Т. 13, вып. 3-й. – Варшава: Тип. Варшав. учеб. округа, 1900.
10. История академии [Электронный ресурс] // ФГБОУ ВПО «Новочеркасская государственная мелиоративная академия». – Режим доступа: [<http://www.ngma.su/oi/istoria.php>] – Загол. з екрану.
11. Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва (1816-2006): нарис / ред. кол.: М. Д. Євтушенко; Р. І. Киричок; Д. Г. Тихоненко та ін. – Х., 2006. – С. 14-15.
12. Дейч, В. І. Загальна гідротехніка / В. І. Дейч (проф.). – 2-ге вид., перероб. і доп. від проф. В. Н. Пінегіна. – Х.; Одеса: Держ. вид-во України, 1930. – 280 с. : 46 табл. рис.

Коломиец Н. Д. Вклад профессора В. И. Дейча в развитие мелиоративного дела XIX века. В статье освещается научная и педагогическая деятельность забытой личности инженера-гидротехника, профессора В. И. Дейча и его вклад в развитие мелиорации XIX века.

Ключевые слова: В.И. Дейч, гидротехника, Институт гражданских инженеров, орошение, Ново-Александровский институт, «Особая экспедиция».

Kolomiets N. D. Contribution of Professor V. I. Deutsch reclamation works in the development of the XIX century. The article highlights the scientific and pedagogical activity forgotten individual hydraulic engineer, Professor V. Deutsch and his contribution to the amelioration of the XIX century.

Keywords: Deitch V.I. Water Technology, Institute of Civil Engineers, Irrigation, New Alexander Institute, "Special expedition".